

Politikai
röpiratok.

46.

CSONKA
MINISZTERIUM,

MINT KÖZVETITŐ.

IRTA

ZICHY ANTAL.

Ára 50 kr.

3.

PEST,
KIADJA PFEIFER FERDINÁND.

1866.

A boríték belső és utolsó oldalai a t. olvasók szives figyelmökbe ajánlottak.

Pfeifer Ferdinánd kiadása.

ADALÉK
A
MAGYAR KÖZJÖGHÖZ.

ÉSZREVÉTELEK

Lustkandl Venczel ily czimű munkájára:
„Das ungarisch-österreichische Staatsrecht“
a magyar közjog szempontjából.

Irta

DEÁK FERENCZ.

Nagy 8-rét, 12 iv. — Ára 2 forint.

MAGYARORSZAG KÖZJOGA
a mint 1848-ig és 1848-ban fennállott.

Irta

REGSY EMIL,

volt böles. és jogtudor, magyar k. egyetemi r. tanár és a m. tud. akadémia I. tagja.

Nagy 8-rét, 33 iv. Ára 3 frt 40 kr.

46

336

CSONKA
MINISZTERIUM,
MINT KÖZVETITŐ.

IRTA
ZICHY ANTAL.

PEST,
KIADJA PFEIFER FERDINÁND.

1866.

Ússetek, de hallgassatok meg.

Themistocles

D^o BALLAGI GÉZA.

I. A közvetítő.

Nincs a világon háládatlanabb szerep, mint a közvetítőké.

Oly nagy embernek is, minő Széchenyi volt, a szive szakad meg belé, s honfitársai nagy részétől félreismerve kell a sirba szállania. Aztán, a ravatala körüli gyásztünnepélyeket politikai tüntetésekké használják fel, az ő elveivel sokszor merőben ellenkező irányzatok.

Hát még mi lesz egy kis emberből, ha olyas szerepre vállalkozik! Azt szétmorzsolják, porrá törik a szélsőségek, s aztán szélhűk eresztik az ildomosabb jó barátok félig gúnyos szánakozásai.

Jó barátok? .... A közvetítőnek nincs barátja.

Azt mindenki szabadon bánthatja, védelmére senki sem fog felszólalni; erényeit senki sem ismeri el, hibáit mindenki megrózza; ha valami ügyetlenséget követ el, mindnyájan jót nevetnek rajta. Ha végre tökéletesen ledöntik lábáról, akkor oda megy, hogy a döglődő oroszlányon egyet rúghasson, — a szamárnak is.

Se ki, se be! ez az ajtó küszöbe, melyet mindenki lábbal tapod mindennap, s csak akkor vesz észre, ha véletlenül megbotlik benne, s ekkor is őtet szidja, az annyiszor használt küszöböt, nem saját ballépését.

Ez az ötödik kerék a kocsiban, mely nem forog a többiek kerékvágásában, s csak kevesen tudják, hogy mégis kiegészítő része az egész járműnek.

Ha mond valami igazat, nem hiszik neki, vagy legalább kárhoztatják azért, hogy miért mond ki olyat, a mit kimondani politikátlanság. „Azt én egy világért el nem mondtam volna“ — „korán van még arról beszélni!“ „Beszéded első részét helyeslem, de aztán elrontottad az egészet“ — mond az egyik; „a mit eleinte mondtál, az nem áll; de a mivel végezted, az az én nézetem is“ — mond a másik, s így, az egyik a beszéd elejét, a másik annak utolját kisérván folytonos zugással és nem tetszés jeleivel: önként értetik, hogy a „közvetítő“ országgyűlési beszéde esendes, de folytonos orchestrumi accompagnement nélkül nem mondatik el.

Következnek a gyorsirók és a laptudósítók. Ezek, természetesen, egyik vagy másik párthoz tartoznak, s ezen párt hallesővén át hallják s adják tovább a mondottakat. Beleszövédnék tehát a szövegbe az: „eláll“ — „halljuk!“ — „zugás“ — „általános visszatetszés“ — „derültség“ stb. efféle zárjel közti szóvirágok, melyek a kinyomatott beszédet érdekesen megtarkítják ugyan, de a szónok iránti rokonszenveket a vidéki olvasóknál sem igen fokozzák.

A közvetítő csak tűr és szenved. Míg minden ember elfordul tőle, ő magára hagyatva ráér — gondolkodni. Igen, de hisz épen az a baja, az a betegsége, hogy mindig a maga fejével gondolkodik, és saját eszméi fonalát szövi tovább, a helyett, hogy kényelmesen utána mondaná a felkapott jelszavakat, s tovább adná a vak engedelmességgel fogadott napi parancsokat.

Minő könnyű dolog az, ha valaki kész programmot ad kezünkbe! mily szép dolog azt ugy szóról szóra és

betűről betűre magunkénak vallhatni, sőt, hogy szel-
lemdúsaknak is láttassunk, helyenkint az i-re a pontot,
s a komma helyett a medianotát, sikerrel, indítványoz-
hatnunk, s aztán eldieskedhetnünk, hogy ama szép
munkálatban nekünk is volt némi kis részünk! A köz-
vetítők e faja — még eltűretik, s ilyennemű módosít-
ványaik, illő viszont-engedmények fejében, elfogad-
tatnak.

De én azon közvetítőkről beszélek, kik nem a sza-
vakba, hanem a dologba fektetik a súlyt, s kiktől ugy-
nevezett stílárís módosítványt, még valamely ikes igé-
re nézve sem várhatunk soha.

Ezeknek jogukban áll ugyan, sőt néha szinte kö-
telességökben, vagy egyik vagy másik párttal s z a v a z-
ni, de bizodalmtát egyiknek sem bírván, a conclavéba
soha be nem juthatnak, s így szavazataikat csak is a
magok módja szerint indokolhatják, s többnyire úgy,
hogy — nem köszönik meg nekik.

„Nines meggyőződése!“ mondják; „ninesenek el-
vei; ninesen jellemének semmi szilárdsága!“ Pedig épen
az a hibája, hogy mindebből több van, mint a mennyi
egyik vagy másik párt érdekében épen szükséges. Egy
kissé kevesebb önállósággal s több hajlékonysággal bár-
melyik pártnak becsült, vagy legalább haszonvehető
tagja lehetne, s bizonyos, hogy a carriérret, nem mint
közlegény, de legalább is mint „káplár“ kezdhetné, s
egy combinatióból sem maradna ki.

Most „kimarad“ mindenből, már csak azért is, mert
egyik a másikra tuszkolja, s viszontszolgálatot senki
sem várhat tőle.

Elvetve akad néha egy kettő, a ki, ha senki sem
látja, szivélyesen kezét szorit vele, s valódi részvéttel
bevallja előtte, hogy az emberek — bizony igazságtala-

nok iránta; de hozzá teszi nyomban, hogy ennek senki más, mint ő maga az oka.

Bizony nem lehet más; ha csak a jó Uristent nem okoljuk, hogy oly sokféle agyvelőket, és szivredőket teremtett!

A közvetítő tehát, mindenkitől elhagyatva, s kihatására nézve saját énjéből is kivetköztetve, a maga erénye köpenyébe burkolózik s magába zárva várja az időt, mely az eszméket, mik benne idő előtt fakadoztak, megérleli, s neki majd igazságot fog szolgáltatni.

Ez az idő csakugyan elérkezik.

S ime mi történik?

Quos ego versiculos feci, tulit alter honores!
Sic vos non vobis. —

Az ő eszméit, az ő szavait viszik piacra, árulják jó áron, elterjesztik, közprédára adják; de — mások! Ő rég feledve van; csak az a hire maradt fenn, hogy — különöz.

Most új eszméken törheti fejét, mik ez időben szintoly népszerűtlenek, mint azok voltak néhány év előtt; majd ezekre is rákerül a sor: csak ő reá — soha sem.

Ez barátim, élethiven lefény-, vagyis inkább leárnyképezett arcképe a közvetítő politikusnak; ez sorsa, a maga útján járó önálló embernek.

Hogy nem irigylésre méltó, úgy hiszem, egyőtök sem tagadhatja.

II. A Columbus-tojásai.

(Humoroszk.)

Igen, tegyük fel a csörgősipkát!

Hol volt, hol nem volt; volt egyszer Pesten egy országgyűlés.

Ezt akkor megelőzte — a megyék helyreállítása. S* megye ugynevezett „alkotmányos“ főispánja házában, ugy, magyarosan, pipafüst mellett, a kandalló körül összegyülekeztünk néhányan, s beszéltünk a közvetlen teendőkről. Nem értettem, hogy legyen az a vármegye? . . . Fog-e az engedelmeskedni a 48-ban megszüntetett s most újra felállított dicasteriumoknak? Fog-e az, a törvény világos tilalma ellenére, bármely, országgyűlésileg meg nem ajánlott egyenes vagy közvetett adót behajtani? Nem lesz-e emélfogva az egész csak pünkösdi királyság? — Ezért pedig méltó-e az administratio rendes menetét félbeszakítani? érdeemes-e anyyi egycs ember sa nagy közönség személyes és anyagi érdekeit megzavarni?

De, mi tért foglaltunk, s én, az ország capacitásai után, e térfoglalási politikában szívesen megnyugodtam, sőt, kis körömben, teljes készséggel részt is vettem.

Alig foglaltuk el e kis tért, már is ingadozni éreztük azt lábaink alatt, nem volt az a keresett archimedeusi pont, melyből egy világot kimozdithattunk volna. Az országgyűlés felé fordultak, méltán, sovár tekinteteink. Egyedül attól vártuk s várhattuk, mely bajaink orvoslását.

Az országgyűlés meglett; de bajaink mind súlyosabbban nehezültek reánk. Helyzetünk — épen a mind-

nyájunk által amyira kegyelt megyei institutio terén,
— tarthatlanná vált.

S az országgyűlés?...

Huzta vonta az időt, mintha valamire várna.

Én megmondtam, hogy hasztalan várunk; s jobb lesz a dologhoz hozzá fogni.

Elfogytak végre a verificationalis tárgyalások, s már alig lehetett elkerülni a feliratnak napirendre kitzetését. Ekkor a pesti vármegyeház teremében egy követi tanácskozmány tartatott, melyben egy előkelő tagtársunk a törvénytelen adó - executiókat hozá szőnyegre. Én, nagy bámulatára a jelenvoltaknak, felállottam, s elmondottam, hogy bizony én fizetni amugy se nagyon szeretek, legkevesbbé pedig adót, hát még olyan adót, a melyet nem magam vetettem ki magamra, s a melynek törvénytelenységéről tökéletesen meg vagyok győződve; de, hogy végre is ez kevesbbé fontos dolog, mint maga az egész alkotmány s ama törvényes állapot, melynek visszaállítását a feliratban fogjuk kérni, követelni. Ha ezt megnyerjük s kivivjuk, a többi — magától fog következni, stb. stb.

Rám bámultak, s a valót megvallva, többen, amugy suttomban, meg is dicsértek ezen első fölléptemért.

Különben nem az én érdemem; hanem b. Eötvös J. és Klauzál G. követtársaim közbejárásuk folytán a boldogult Teleki Lászlóé, hogy ezen ügy akkor elejtett, s a nagy felirati vita színrehozatalának ez akadály is félretétett.

Ez alatt azonban megnyitott a bécsi birodalmi tanács is, s az „osztrák császár“ elmondá ama trónbeszédet, melynek tartalma, ha mi ragadjuk magunkhoz az első szót, hihetőleg más lecdett. Felsőleges urunk,

mint osztrák császár, akkor egy lépéssel mélyebben vonatott bele a februáriusi alkotmány ama labirinthjébe, melyből — a jogfolytonosság ariadnei fonala azóta, szerencsére, ismét kivezette.

Lehet, hogy nem állott hatalmunkban, bár a legbőlesebb taktikával is, uraivá lenni a helyzetnek; de bizonyos, hogy arra nem is tettünk kísérletet.

A Bachrendszer el volt már vetve, de mi hetekig ostromoltuk azt, mintha még fenállana. Agyon akartuk verni, de úgy, hogy többé fel ne támadjon. Jó, ám legyen.

A Schmerling-rendszer, mely még virágzott, jobban megérdemelte kifakadásainkat, tiltakozásunkat. Jó; de mi hozzá foglaltuk s egy anathemával sujtottuk a mi jó barátainkat is, ő felsége magyar tanácsosait.

Én, megvallom, maig sem értem ezeknek akkori intenióit, de becsülöm s akkor is becsültem hazafiságukat; sajnálom, hogy lehetlenné tettük őket.

A „felirati“ és „határozati“ szónoklatok nagy áradatában, midőn mindennap új és új meglepetéseket hozott, feltoltam én is fejemet s a felirat mellett adott szavazatomat nem úgy indokoltam, hogy mindvégig c l l e n e látszassam beszélni.

Szóval, én voltam az egyedüli, a ki nem a divatos frázisok ostyájába burkolva, hanem szárazan és leplezetlenül beszéltem a birodalmi érdekekről, s a viszonyok ama közösségéről, melyek a mostani országgyűlés gondoskodásának fő, ha nem egyedüli feladatát képezik. Zúgtatok értte, s egy bécsi lap nagy kárörömmel, noha némi tulzással jelentette, hogy ama beszéd elmondója, melylyel a bécsi journalistika oly sokat foglalkozott, Pesten mintegy kikeblezve, — „geächtet“ — él köztöttek.

Egy igen tisztelt, és kedves jó barátom, — oly insubordinatiót látott benne, mely löport és golyót érdemelne.

Azóta négy — majd öt év mult el!

E négy év nem volt többé ama nagy szenvedések és megpróbáltatások időszaka, melyre, hogy szívünk csordultig keserűséggel meg ne teljék, fátyolt kellene vetnünk. E négy év a kijózanodásnak, az engesztelődésnek, a belcfáradásnak és új életre ébredésnek időszaka volt. S ime az octóberi diploma nagy horderejű, vagy: „nagyszertű“ jelentősége, melyet én akkor is kiemeltem, de melyért engem akkor nagy zúgás szakított félbe, — most már az országgyűlés első feliratában illő helyet foglal s kellő méltánylásban részesül.

Nagy megnyugvásomra, s némi kis személyes elégtétel gyanánt is utalhatok erre.

Mielőtt ezen országgyűlés megnyílt volna, sokan ismét a megyék visszaállítását sürgették. Mindenki érezte a helyzet nehézségeit. Hol hirdettessék ki maga a meghívó királyi levél? hol alakíttassék meg a központi választmány, melynek a követválasztás egész ügyét vezetnie kell?

Én voltam az első, a ki e kérdésre megfelelt.

Megmondottam, hogy a megyét, a szükséges előzmények mellőztével, helyreállítani nem lehet; s hogy azt, sem egy a megye ugynevezett intelligentiájának bárminő népes conferentiája, sem a provisorium hivatalnokai nem pótolhatják.

Kell tehát egy megyebizottmányi közgyűlés. Kell egy „ad hoc“ tisztikar arra az egy közgyűlésre, és egy „ad hoc“ alispány, a ki a központi választmánynak elnöke lehessen.

Ezt én szokott őszinteségemmel megmondottam és kifejtettem. Az én tisztelt barátom J. M. azon megjegyzést tette rá, hogy felette mulatságos dolgokat beszéltek, de nem jó firma alatt, mert indítványom valamely „solid éleztapba“ való.

Néhány hét múlva az én, éleztapba való indítványomat, mint egyedüli expedienst, az ország minden törvényhatósága elfogadta s életbe léptette.

Nem bizom el magamat érte; hisz ez oly könnyű volt, mint a Columbus tojása. *)

III. A megye.

Egy ősi intézményünk sem nőtt annyira szívünk-höz, mint a megye. Ez az, melynek szüntetelését leginkább sinli minden magyar ember, melynek visszaállításától legtöbbször bajai orvoslását reményli.

Szárnyai alatt nőttünk fel; legédesebb emlékeink kötnek hozzá.

Fejleszti, napfényre hozza a tehetségeket.

Ápolja, fokozza a közügyek iránti érdekeltséget, az ambíciók nemes versenyét, az áldozatkészséget.

Hozzáférhetővé teszi a szabadságot, köztulajdonná az alkotmányt.

Tért nyit az egyénnek, mely egy merev központosítás vagy bürokrácia vaskeretében tisztán géppé, rabszolgává süllyed; itt öntudatos, és egyéni hajlamának, képességének megfelelő tevékenységre szólíttatik.

Nem csoda tehát, hogy rég elfelejtettük árnyoldalait: a korteskedést és a nepotismust.

*) Az éleztapok érdemes szerkesztői kéretnek e közlemény szives átvételére.
Z. A.

Mindazon fényes tulajdonain felül, melyek az egyént, mint olyat, hozzá kötik, a megyei intézmény: törvényeinknek, alkotmányunknak legrégibb, leghivebb őre; és: legolesőbb, legbiztosabb végrehajtója.

Közjogi szempontból, alkotmányunk megvédése bármely kormány irányában; magánjogi szempontból, a jó és olesó administratio: e két nagy eszme, melynek egyike legfőbb szellemi, másika legfőbb anyagi érdekeinket karolja fel, a helyhatósági intézménynyel azonos.

Nem esodáalom tehát, hogy alkotmányunk e drága gyöngyének visszaáhitása oly általános, s hogy ezen óhajtásunk az országgyűlés első feliratában is oly hangos kifejezést nyert.

De mit szólnánk hozzá, hogy ha a valódi igaz gyöngy helyett, mely százados örökségünk egy részét képezi, valamely csak külszinre hasonló, silány utánzást nyernénk? S ha még ezért is cserébe magát az egész ékszert, melybe az befoglalva volt, t. i. alkotmányunk lényegét, kellene oda adnunk?!

De, nehogy homályossá váljék e jelképies beszéd, megmondom szárazan és röviden, miért nem óhajtottam és hittem lehetőnek én most a megyék visszaállítását.

Azért, mert ha talán valósithatták volna is azon egyik igényt: a jobb és olesőbb administratio jótéteményét; de a másik magasabb szempontot: miszerint alkotmányunk őreinek „védbástyáinak“ kell lenniök, egészen mellőzték volna.

Igen is, mi Ezsauként egy tál lencsécért odaadtuk volna örökségünket.

A megyéknek, — értem alatta átaljában a helyhatóságokat, — vagy a kiegyenlítés művét kellett volna compromittálni, vagy önnön magokat.

Ök, t. i. csak oly áron állhatnának fenn, hogy:

1. kivessék és beszédjék az egyenes és közvetett adók jelenleg fennálló minden nemeit.

2. Ugyanezen forrásból felvegyék és fedezzék saját házi pénztáraik szükségleteit.

3. Hivatalos összeköttetésbe tegyék magokat a m. k. helytartó tanácsossal és udv. kancellariával, melyek rendeleteit legalább elvben elfogadniok és végrehajtaniok kellene.

Szabad-e mindezt tenniök? lássuk.

Az 1-őre nézve a Corpus Jurisban ezt olvasom:

Uladiſl. Decr. V. 1504. art. 1.

§. 5. Si quipiam vero Comitatum, motu proprio, et non de consensu et voluntate totius Regni, extra scilicet, Conventions Regnicolarum Generales contributionem aliquam, seu quodcunque subsidium, (praeter solitum lucrum Camerae) contra videlicet antiquam Regni libertatem Reg. Mjti quovis modo et quovis colore exquisito offerrent, aut praestarent; extunc Universitas Nobilium huiusmodi Cottus universaliter, in poena fidefragii seu perjurii, amissioneque honoris et humanitatis convicta et condemnata, et a consortio caeterorum Nobilium Regni relegata et segregata habeatur ipso facto.

Magyarul: Ha egy vármegye, a maga szántából, országgyűlésen kívül, valamely adót vagy segélyt bármint kikeresett szín és ürügy alatt ajánlana vagy adna: az olyan vármegye közönsége hitszegés és becsületvesztés büntetésében marasztatik el, s a többi nemesek sorából kitöröltetik, azaz: országgyűlési szavazatától megfosztatik.

De ha a törvény rendelete nem volna is oly világos, ha általa a felelősség elve, mely ugyanazon időben (1507: 7. 8.) a király tanácsosaira nézve igen szabato-

san formuláztatott, a vármegyére is, mint a végrehajtó hatalom egyik közegére világosan ki nem terjesztett volna is: magában értetik, hogy az adómegajánlás joga csak az országgyűlést illetheti, s hogy az általa jóvá nem hagyott adókat kivetni s behajtani alkotmányos tisztviselőknek nem szabad.

Ez oly sarkalatos elv, mely nélkül az egész alkotmányosság illusióvá válik, s melynek érvényesítése nélkül maga az oly sok tagból álló országos képviselő is alig fizeti ki magát. Egy kevesebb költségbe kerülő notablek gyűlése, vagy szakemberekből összeállított enquete bizottságok: ez esetben kérdés, ha nem lennének-e célszerűbbek?

Ugy, de azt mondják a megyék minden ároni visszaállítói: nincsen is arra szükség, hogy mi hajtsuk be az adókat, stb. Elvégzi azt, nálunk nélkül is, a bécsi finanszminiszter, a korlátlan rendelkezésére álló, s mellettünk szépen párvonalosan tovább működendő, pénzügyéségi szervezet segítségével.

Epen ezen expediens az, melyre azt kell mondanom, hogy: peior medicina morbo!

Nem tekintve az adózók rendkívüli terheltetését, egy oly hatóság által, mely reánk nézve idegen, s melynek egész eljárása a mi ellenőrködésünk alól elvonatik s oly gyakori visszaélései ellen ugyszolván sehol orvoslás nem nyerhető; nem fekszik-e a legnagyobbveszély magában a praxisban, mely, mint minden alkotmányos országban, precedensst képezhet, azon elv t. i. hogy kétféle, magyar és német, alkotmányos és absolutisticus kormányzat egyszerre és egymás mellett fenállhat? s hogy e — legkevesbé óhajtott — nemét a dualismusként — az ország, hallgatag beleegyezésével mintegy szentesítette?

Vagy, ha óvásaink: „absque neccenda consequentia!” ott lesznek is az illető jegyzőkönyvekben, nem fognak-e azok elavulni, ha gyakorlatban, magunk, minden megyében és városban, és mindennap, tényleg, meghazudtoljuk?!

Valóban, ezen 1-ső pont, az adók behajtása; vagy egy tőlünk független, idegen hatóság által leendő behajtásának elnézése, nézetem szerint oly Scyllát és Charibdist képez, mely közt önkormányzatunk kegyelt bárkája hajótörés nélkül át nem evezhet.

Szóljak-e a 2-dik pontról: a domesticáról? Ingyen semmi sínes. Hol vegyük a pénzt? Lesz-e, a ki, miután az executióra kiküldött katonaság az adófizető udvaráról kitakarodott, most egy új adónak — a megye házi pénztára számára — követelésével toppantson be ugyanoda? . . . Menjünk tovább.

A 3-dik pont: a *dicasteriumok*!

Ezeket, az 1848-diki III. t. cz. világosan megszüntette: jogilag tehát nem léteznek.

A helyhatósági önkormányzatnak is kell hogy korlátai legyenek. A kormány ellenőrködő felügyelete nélkül, az egyes ember s illetőleg a kisebbség, a sokszor kierőszakolható többségnek, esetleg a megyei nepotismusnak, védtelen martaléka lenne. Tehát már in thesi is, ments' Isten, hogy bármely helyhatóság status in statu legyen.

In praxi pedig, fenakadna a közigazgatás, s feláldoztatnának a magánosok legfontosabb érdekei, ha a helyhatóságoknak a központi kormánynyali összeköttetésök megszakíthatnók.

Ebből szükségkép az következik, hogy a helyhatóságoknak, a 48-ban megszüntetett kormányszékeket magok felett elismerni s rendeleteiket épen úgy kellene

tárgyalni és végrehajtani mintha a magyar felelős miniszterek bármelyikének ellenjegyzésével volnának ellátva.

Ebből ismét logice az következik, hogy az ország — a helyhatóságok útján, — megtagadta a 48-diki törvényeket, s az önálló és felelős magyar miniszterium követelésétől, tetteleg, eláll.

Tetteleg, mondom; daczára: a jegyzőkönyvekbe iktatandó tiltakozásoknak és „absque neetenda consequentia“-féle záradékoknak.

Nem mondom, hogy az országnak ezt tenni joga nem volna; ő desavouálhatja országgyűléseit, tényleg elhanyagolhatja legfontosabb joguit, elfogadhat bármely octroyt, ha úgy tetszik; de tudnia kell, hogy mit mivel!

Én tehát értem azt, ha az ősi megyei intézménynek conservatív szempontból bálványozói a 48-diki törvények alaki érvényességét is tagadják, s a parlamentáris kormányzat elvét, mint szerintök nemzeti geniusunkkal ellenkezőt félrevetni, s a régi vármegyét, követválasztási és utasítási jogaikkal mentől előbb visszaállítani ohajtják.

Ismét értem azt, ha valaki a 48-diki törvény szempontjából, megtagad adót, nem ismer el tényleges hatalmat, s ovást tesz a tisztikarok sok helyen sikeresen megkísérlett fusiója ellen is, mint a mely az alkotmányos önvédelem tömör phalanxát megbomlaszthatja.

De, hogy a 48-diki álláspontot is megmentjük, s a megyéket is, a szükséges előfeltételek nélkül, — inkább ma, mint holnap, — rögtön helyreállítsuk: ez az, a mit nem értek.

A tisztikarok fusióit, mellesleg mondva, alárendelt kérdésnek tekintem. Ők nem compromittálnak elvet, mihelyt csak a magok s nem a megye nevében lépnek fel; s ha a nagy közönségnek jó szolgálatot tesznek,

részemről csak örömmel üdvözölhetem őket a hasznos tevékenység ez új pályáján.

Én tehát rossz néven nem veszem senkinek, ha a mostani provisoriumban, hazánk alkotmányos jogai teljes visszaállításának reményében, szolgál.

De, ha elnéző vagyok az egyén irányában; nem vagyok az s nem lehetek a megyék irányában. Tőlök többet vár a haza.

Nem mehetek annyira a naivságban, hogy azon nézetet goutirozzam, melyet követtársaim körében hallottam. Hogy t. i. az országgyűlés, ne halassza egy perczig se tovább a nemzet oly általános óhajtásának teljesítését, s csináljon egyelőre két, azaz: kétféle törvényjavaslatot a megyék rögtöni helyreállítására nézve. Egyiket felelős miniszteriummal; másikat a nélkül!

Én azt hiszem, hogy törvényt hozni arra nézve, mit csináljon a megye felelős miniszterium nélkül? — legalább a jelen országgyűlésnek feladata nem lehet.

Sajnálhám, de nem tehetnék róla, ha valaki e fejtegetésemben is, valamely humoristicus felolvasást, vagy szépirodalmi tapogatódzást látna.

IV. In medias res.

Részemről mindig meg voltam győződve arról, hogy egy önálló független magyar miniszteriumnak, a 48-diki III. t. cz. betűszerinti, de nem tulvitt értelmében leendő kinevezése s életbeléptetése a birodalom hatalmi állását s legfőbb érdekeit nem veszélyezteti, de sőt hű és erős kezekben hatalmasan biztosíthatja.

Nem szólhatok én eddigi politikai pályámról, noha már a harmadik országgyűlésen szolgálok a hazát; nincs

jogom fölemlíteni polit. röpirataimat, mert azokat azon időben nagyuri lenézéssel agyon hallgatták; pedig mondhatom, hogy soha semmiféle más sugalmat, mint lelkiismeretemet nem követtem, s azon bizonyos megve-tést, melylyel általjában az írókat sujtani mintegy divatba jött, részenről legalább nem érdemeltem meg.

Mennyit politizáltak azelőtt széles Magyarorszá-gban, főleg egy-egy országgyűlés előtt és után! Volt-e csak egy politikai, egy társadalmi kérdés, mely min-den oldalról ezerszer megvitatva, felvilágosítva, s iránta a legélénkebb eszmecsere utján a közönség teljesen tá-jékozva ne lett volna?

Most, az ellenkező módszert követjük: a hallga-tást!...

E hallgatást én helylyel közzel megszakítottam: mea culpa, mea maxima culpa!

Pedig mindig csak arról a themáról ohajtottam be-szélni s nálamnál okosabb embereket beszédre indítani, hogy:

V a n n a k-e, s m e l y e k a z o k a k ö z ö s
tügyek vagy viszonyok? és miként kellend
azokat tárgyalni?

S aztán: mi van voltaképen azokban a
48-diki törvényekben?

S végre: lehet-e, kell-e azokat revideál-
ni? s vajon miképen?

Hogy ez nem „de lana caprina“ beszéd, azt ugy-hiszem, ma már senki sem tagadja, miután eljött az idő, hogy az országgyűlés épen ezen s csak is ezen kérdé-sek kimerítő tanulmányozását és tüzetes megvitatását ismerte el legfőbb feladatának.

Kérlek tehát alázsan, ne nézzétek le az írókat. Ők soha sem árthatnak annyit, mint a mennyit esetleg hasz-

nálhatnak. A hány silány röpiratot vethettek szemünkre; megannyi üres és badar szónoklatot mutathatunk fel viszont. S válságos időkben, — csak példának okáért hozom ezt fel, — egy megvesztegetett szónok veszélyesebb lehet, mint tíz bérencz író.

Egy ily lenézett röpiratomban én állítottam fel első azon megkülönböztetést a „hadügy“ és a „honvédelem“ közt, melylyel t. barátom Jókai Mór nagyhatásu szónoklatában a ház eleibe lépett, mondván azt, a mit én négy év előtt *) irtam, hogy a 48-diki törvény nem magyar hadügy — hanem honvédelmi miniszteri umról beszél. Érdemes barátomra bízom ez eszmét, melyet a ház helyeslése közt csak oda vetett, bővebben s a kiegyenlítési politika érdekében kifejteni; ő jobb sikerrel fogja azt tehetni, mint én.

Egy utóbbi, nem kevésbé lenézett és egy oldalról nagyon balra magyarázott, röpiratomban, **) kimondottam e merész szót, mely akkor újabb és szokatlannabb volt mint nemrég a Vigarda vagy a Vigadó, e szót: Revisio! Igen is, Lajtántulra fordulva, hol a februáriusi alkotmány még fenállott, azt mondtam, vagy is irtam: Revideáljunk mi is, ti is!

Ugy értettem, hogy ők revideálják előbb az ő alkotmányukat, mit tenniök könnyű vala míg tettleg birtokában voltak; aztán majd mi is revideálni fogjuk a mi alkotmányunkat, mihelyt t. i. ez nekünk visszaadatik.

Tanácsom nem fogadtatott el: ki is fogadna el tanácsot egy — írótól!

A revisio helyett ottan a „sistálás“, nálunk az „alaki érvényesség“ elismerése tartatott elegendő és jobb expediensnek.

*) Lásd: A kérdéshez cz. röpiratom III-ik fejezetét.

**) Magyar szabadélvü — conservatív politika.

Boldogulhatunk így is talán; de merem állítani, hogy könnyebben és biztosabban boldogulnánk — amugy!

Ha valami képes volna hazai ügyeink újabb szerencsés fordulata feletti örömet és lelkesedésemet kissé lehűteni, az csak azon tudat lehetne, hogy a *pragmatica sanctio* által hozzánk kötött s egy közös trón körül csoportosuló országok az alkotmányos lét élvezetétől, habár csak ideiglenesen is megfosztattak, és hogy ezen ugynevezett s i s t á l á s látszólag vagy állítólag, mi miattunk, a mi érdekünkben történt!?

Ezen föltéves ellen, a felirati vita alkalmával, a tekintélyek egyike, Szentkirályi Mór erélyesen, s nézetem szerint igen helyesen tiltakozott.

B. Eötvös nehány, egészen szivemből, számból kivett meleg szóval emlékezett meg a birodalmi tanács azon lelkes tagjairól, kik igazságos ügyünknek tul a Lajthán, nem rég oly meleg szószólói voltak. E kis viszonzással valóban tartoztunk.

Sőt az érdekek ezen solidaritását gr. Apponyi is hangsúlyozá. Tehát ime, a jobb oldal is a szabadelvűség zászlaja alatt áll!

Az alkotmányosság azért mégis Ausztriában szünetel. s mind fent, mind lent azon nézet látszik uralkodni, hogy a feuforgó nagy horderejű kérdéseket, mik a birodalom hatalmi állását, sőt életföltételeit érdeklik, az érdeklett felek nagy részének meghallgatása s hozzájárulása nélkül, mi, magyarok, felséges urunkkal, a magyar királylyal csak magunk közt fogjuk megoldhatni s elintézhetni.

Oly nézet, a mely mind bizonyos magas körök absolutisticus hajlamainak, mind a mi hazafias separatis-

musunknak élénk rokonszenvéit, helyeslését bírja, de melyben én, fájdalom, meg nem nyughatom.

Sajnálom, hogy ezen kissé ingratus és inpopularis egyéni nézetemet az általános tárgyalások alkalmával ki nem fejthettem; mert habár az most még fent is, fent is visszatetsző, s így engem egyelőre tökéletesen izolál is, hiszem, hogy megjő, sőt nem messze van már azon idő, midőn annak helyessége minden oldalról be láttatni fog.

Igen, neveztétek szűkebb Reichsrathnak, vagy bárminck, egy oly birodalmi képviselő testületre, — mely az általunk mindig követelt, a jogfolytonosság s a történelmi fejlődés kettős szentesítését bíró, specifice osztrák dualismust mintegy megtestesítse s a paritás színvonalán állva velünk érintkezhessék, — az örökös tartományok egy ilyen közös képviseletére, nekünk, a magyar birodalom egyenjogu képviselőinek szükségünk van.

Azt, hogy küldötteink egymással beszélni ne tudnának, a „közös ügyek“ ez. röpirat lelkes szerzőjének sem hihetem el, mert ha mi magyarok, mint ő fölteszi, a mi saját honi nyelvünkön kívül mást nem tudunk, akkor az európai népek sorában örökké „chineserek“ maradunk, s minket nemesak a bécsi népszínházakban parodizálnak s nevetnek ki, hanem a külfölddeli bármely érintkezéscinkben is csak az elárultak s megcsaltak leszünk.

Az általános műveltségbeni ily hátramaradásunkkal nem illenék kérkedni annak, a ki nemzeti önállásunk jogos postulatumait, tökéletesen helyes logikával, s juridice is alaposan, egész a különvált diplomacia követeléséig viszi.

V. Miniszterium.

Most olyat mondok, a melyért mindnyájan megköveztek.

Ma megköveztek; holnap — megkövettek.

Megkövetn é t e k, ha t. i. eszetekbe jutna, hogy én inditványoztam azt, a mit mindannyian, hogyan? hogyan nem? de — elfogadtatok, s a mi mellett, — kiki a maga módja szerint, — meglehetősen jól fogjátok érezni magatokat.

Ezen új eretnekség nem más, mint: a csonka miniszterium.

„Itt a hazaáruló!“ fogja egyötök mondani; „odaadja a pénz és hadügyet! azt akarja, hogy a magyar országgyűlés egy egy lúd- vagy egy kórház felállításának költségeit szavazhassa csak meg s azzal punktum.“ stb.

„Ez sem jobb a többinél,“ fogják mondani más oldalról; a revisio előtt akarja 48-at, melyet egyszer birva a revisio örökre elmaradna: ein verkappter Rebell!“ stb.

Igenis, a 48-diki elvek életrevalósága, azok által is, a kik azokat hajdan első csirájokban eluyomni ügykeztek, most már elismertetik, s ott állunk, hogy míg 48-diki törvényeink „alaki“ érvényessége a legmagasb helyről proclamáltatik; azok tettleges életbeléptetése a jobb oldal által csak idő kérdésévé tétetik.

Revisio előtt; revisio után: ez a két nagy párt jelszava!

Ez így levén, csak sajnálnom lehet, hogy a jobb oldal (a „Magyar Világ“ útján) desavouálta a csonka miniszterium eszméjét.

Azon közvetítő eszmét, t. i. hogy a 48-diki III. t.

cz. értelmében egy magyar miniszterelnök nevezetvén, e mellett egyelőre csak azon tárgyak töltetnének be, a melyek, minden kétségen kívül csak saját bel- vagy házi ügyeinkkel foglalkoznak, s melyek hatásköre az ohajtott revisio által, — bármint tüssön ez ki, — lényeges módosítást alig szenvedhet. Ilyen p. o. a belügy, a vallás és közoktatás, az igazságügy, melyek a „közös“ érdekek körén egészen kívül esnek; melyek rögtöni életbeléptetése tehát legkisebb zavart sem okozhatna.

Bátran oda sorolhatnám a 14. § betűszerinti értelmében: az országos (olvasd: „országos“) pénzügyet, mely egy közös birodalmi pénzügy létezésének fogalmát épen nem zárja ki; oda sorolhatnám a közmunka, közlekedési és hajózás-; oda bátran a földművelés, ipar és kereskedés osztályait; sőt Ő Felségének, mint legfőbb hadurnak jogai épségben tartása mellett, a teljes általánosságban vett hadügytől különválasztható szerényebb körű honvédelmet is. De most nem ez a tárgya értekezésemnek.

Egyelőre tehát maradjunk azoknál, a hol még az érintkezés módjára nézve sem forog fenn semmi internationalis szempont, semmi közösségi s demarcationalis nehézség. Ha azok megadhatók revisio után, nem látom át, miért ne volnának magadhatók revisio előtt is.

Mig ellenben a kormányzat azon osztályai, a melyek többé kevésbé a birodalmi kapocs és a közös viszonyok szempontja alá esnek, illető hatásköreik bővebb meghatározásáig, elvben ugyan nem tagadva, de tetteleg mintegy függőben tartva működésök megkezdésében s folytatásában mintegy „sistálva“ lennének.

Hozzátehetem azt is, hogy miután ez osztályok tett-

leg léteznek, s csak hatásköreik meddig terjedése iránt lehet némi homály és kétség: minden ellátás nélkül épen egy perezig sem hagyhatók, s így azok élére miniszter hiányában, egy-egy osztályfőnök volna ideiglenesen állítandó.

Nem tagadhatom, hogy ez is egy neme volna az octroy nak: de én magyarosabb kifejezéssel, inkább: expedien snek nevezném.

Nem akarom azon háladatlan thesist vitatni, hogy: ha már bizonyos fenforgó abnormis viszonyok és körülmények közt valamely expedien s, vagy ha úgy tetszik octroy el nem mellőzhető, ha az „á t m e n e t n e h é z s é g e i,” melyeket az első felirat is megemlített, s a második felirat újra hangsúlyoz, némi áldozatot kívánnak; ily esetben vajon melyik octroy a j o b b, melyik a r o s z a b b?

Az-e, mely a törvénnyel legalább fővonásaiban, tendenciájára nézve megegyez? s arra nézve a mi kívánni valót hagy, a kivitel tettleges és el nem háriható nehézségeivel mentheti magát?

Vagy az, mely a törvénnyel, mint az ujonnan visszaállított dicasteriumok, egyenes ellentétben áll? mely a törvény végrehajtása szándokának őszintesége iránt is, kell hogy kétséget támaszson?

Szivre kezet; feleljetek reá.

Meg vagyok győződve, hogy a 48-diki törvények ohajtott revisióját keresztül vinni, felséges urunknak, mint osztrák császárnak, s az örökös tartományok népeinek s gondolkozó államférfiainak valódi vagy képzelt aggodalmait eloszlatni legsikeresebben csak is oly javaslatok alapján lehetne, melyeket egy felelős magyar miniszter terjesztene a ház elé.

Sajnálom, hogy ezen szintoly jogos, mint méltányos kívánatunk egyelőre nem teljesült, s nélkülözzük

azon lényeges előfeltételt, mely után, tapogatódzás nélkül, biztosan s a siker teljes reményével haladhatnánk előbbre.

A képviselőház mindamelllett a további tárgyalásokba bébocsátkozott, s a „közös viszonyok“ tanulmányozására bizottmányt nevezett.

Helyesen; mert föltevé, miről részemről teljesen meg vagyok győződve, hogy a mi kezdetben oly végzetlen nehéznek, kivihetetlennek, oly mindent kockáztató merész, hogy ne mondjam kalandos vállalatnak látszik; az, — t. i. az önálló magyar miniszterium, — a tárgyalások további folyamában, mint a kibontakozás egyedüli módja, a mindkét részről megnyugvás és bizodalom legbeeseseb, ha nem egyedüli eszköze fog az illetők által felismertetni és életbeléptetni.

A különbség köztem s a jobb oldal szónokai között az, hogy ők egy magyar, nem mondom teljes, de legalább töredék miniszteriummal nem képzelik, én pedig a nélkül nem tudom jólfelfognia mindkettőnk által forrón ohajtott kiegyenlítés munkájának practicus kezdeményezését, kezelését és kivitelét.

Ők végezzél gyanánt fogadják el azt, melyet egyesült erőmegfeszítéssel majd talán elérhetünk; én eszköznek ohajtanám tekintetni, mely a közös nagy célt, hazánk önállásának a birodalom hatalmi állásávali összeegyeztetését, el nem tévesztheti.

Csak a dolog lényegére nézve értsük meg egymást. Mi a dolog lényege?

Nem miniszterek kellenek nekünk, hanem a miniszterium. Nem a törvény holt betűje, hanem a szelleme; nem a paragrafusok, hanem a valódi alkotmányosság.

Nem az a kérdés, hány minisztere van az országnak? — hanem az: van-e önálló

nemzeti kormánya? s ez a nemzetnek felelős-e?

A miniszterium megadása, minden; egyes tárczák betöltése semmi. Azaz: igen alárendelt, sokszor csak személyes kérdés.

S ha egyes tárczák betöltése alárendelt kérdés, ugy azoknak ideig óráig üresen hagyása sem lehet valami nagy fontosságú életkérdés. Annál kevésbbé az, mert tudjuk, hogy a kormányzat egyes ágainak beosztása minden országban a helyi és pillanatnyi viszonyok igényeihez képest, sokféleképp változni, módosulni szokott. Például, lehetnek idők, nem talán a legboldogabbak, midőn egy rendőrminiszter első rangú fontosságot nyer, holott máskor az egész rendőrség a belügyminiszteriumnak egy alárendelt szakosztályát képezi. Lehet eset, — csak példának okáért hozom fel, midőn az fog találatni, hogy fennforgó viszonyaink közt egy cultus-miniszter talán nélkülözhető is. Néha több egymással rokon osztály egybekapcsoltatik, a mi p. o. a mi 48-diki szervező törvényünk 14. §-ában c) és d) alatt külön sorolt „közmunka, közlekedési eszközök és hajózás,“ — aztán: „földművelés, ipar és kereskedés“ osztályai-val, talán egy „közgazdászati“ miniszterium czége alatt könnyen megtörténhetik; sőt van reá eset, hogy egymástól nagyon különböző tárgyak is, minő p. o. a honvédelem, és a belügy, egy közös főnök (miniszter) kezelése alá adatnak.

Tudjuk, hogy Angliában, az alkotmányos szabadság s a parlamentáris kormányzat ama mintaországában, az a miniszteri czim nem oly igen kapós. Ő britt felsége tanácsosai nem is annyira minisztereknek, mint kanczellároknak, s az illető osztályok államtitkárainak czimeztetik magokat. Pedig maga a kormányfelelősség

elve sehol a világon oly tökéletesen életbeléptetve, s a közjó érdekeiben oly sikeresen kizsákmányolva nincsen, mint épen Angliában.

Én tehát részemről, külön választva a dolog magvát a héjától, s megkülönböztetve a lényegest a mellékestől, egy oly esonkaminiszteriumot, mely a teljesnek magvát képezné, szóval: egy olyan kormányt, mely ama két nagy és termékeny elvnek: a nemzeti önállóság, és a kormányfelelősség elvének megtestesülése volna, a kiegyenlítési politika legszerűesebb fogásának, kibontakozásunk legsikeresebb, ha nem egyedüli eszközének tekintetem volna s tekintem most is.

A „Pesti Napló“ olvasóitól boesánatot kell kérnem az e fejezetben előforduló ismétlésekért. Ez lett volna, főbb vonásokban, országgyűlési beszédem, melyet az első felirat általános tárgyalásakor, a ház türelmének ki merültsége miatt, el nem mondhattam, s melynek töredékeit a „Pesti Napló,“ mostani pártállásánál fogva, a pártfegyelemnek az egyéni meggyőződések rovására gyakorolt tulszigoru respectálásával, csak is töredékesen és lényeges kihagyásokkal közölhetett.

Nem tehetek róla; nálam első a haza, aztán jő a párt.

Üssetek; de hallgassatok meg.

VI. Az expediens előnyei és hátrányai.

Tegyük fel, hogy az általam ajánlott expediens elfogadtatván, van egy, bár esonka, önálló magyar miniszterium.

Azaz: van egy miniszterelnökünk, a ki az első feliratban említett mindkét kelléket, ő felsége bizalmát és az országot is személyében egyesítvén, a kiegyenlítés nagy munkáját kezébe veszi, s a kormányszatnak mind a két felet megnyugtató modorban megalakításában fáradoz.

A helytartótanács elnökét belügyminiszternek, az országbirót igazságügyminiszternek ezimezzük. Ha 47-ben Széchenyi nem volt más, mint egy magyar felelős közmunka- és közlekedési miniszter, úgy semmi akadály sem lehet, akár az általam fentebb érintett egyszerűsítéssel, egy az ország összes anyagi érdekeire ügyelendő közgazdászati miniszter kinevezésében. A magyar kamara elnöke, — ezen országos pénztárnokunk, vagy is: pénzügyértünk, miniszteri címmel s mindazon önállósággal ruháztatik fel, mely a revisióig sem veszélyezteti a birodalom financiáit.

A honvédelemről, laicus létémre csak annyit jegyezhetek meg, hogy ha Ő Felsége, mint a hadsereg legfőbb vezére, felségi jogainak épségben tartása mellett a védelmi erő kiállítása eszközeit az országgyűlés elé terjesztendi, — mi ez utóbbinak kétségbe nem vonható adó- és ujoncz-ajánlási jogánál fogva el ugysem kerülhető, — oly messze kiható javításoknak nézhetünk elébe, melyek a birodalom újjászületését, hatalmi állásának megszilárdítását s minden iránybani biztosítását eszközözlendik.

Végre az udvari kanczellár, a ki különben is egy birodalmi miniszter rangjával bír, az Ő Felsége oldala mellé rendelt s hatáskörének még bővebb kifejtését váró egy bécsi miniszterünkkel, — kit népiesen volna helytelenül, nálunk külügyminiszternek kezdtek nevezgetni,

— 48-dik III. t. cz. 13-dik §-ának szellemében föltehetjük hogy egészen azonos.

Tegyük fel, hogy kegyelmes urunk Ő Felsége ily tanácsosok környezetében jelent volna, vagy jelenne meg közöttünk; van-e a ki ez esetben ma a kiegyenlítés művének sikerében kételkednék? . .

Ily helyzet közvetlen előnyei volnának

1-or. A bizalmatlanság legutolsó csirájának elfojtása, végső ürtügyének elvétele. Nem fél — hanem egész bizalom. Nem csak a személyes hódolat és hála, s a szívek ösztönszerű vonzódása; hanem a tényekre, az érdekek azonosságára támaszkodó öntudatos ragaszkodás.

2-or. Az országgyűlésen bizonyos többség. Oly tekintélyes pártnak támogatása, mely végső esetben egy a nemzetre való újabb hivatkozás eredményére nézve semmi kétséget sem hagyyna fenn. Emmélfogva az ellenzék részéről is — támogatás.

3-or. Az „Indemnity-bill.“

Azon ellenvetést, hogy az ily „csonka“ miniszteriumot, az országgyűlés azonnal, mint a törvények rendeletét sértőt, vád alá fogná helyezni, ugy hiszem komolyan senki sem ujitandja meg. Ime már az első felirat is az „átmenet nehézségeinek“ egy szakaszt szentel.

4-er. A megyék helyreállításának semmi akadálya sem lesz többé! Felesleges e pontnál bővebben időznöm.

Viszont az újonnan alakult megyék, az alkotmányos tisztikarok a miniszteriumnak megannyi erős támaszai lesznek; s vágyaikat, illetőleg sérelmeiket ugy fogják formulázni, hogy ez érdembeni határozataik s netalán felterjesztéseik a nemzeti kormány elleni bizalmatlansági szavazatnak ne vétethessenek.

5-ör. Az országgyűlési tárgyalásoknak siettetése.

Legfontosabbak a „közös ügyek.“ Az ezek tanulmányozására kiküldött bizottmányunk nem csak adatokat, de kész előmunkákat fog találni; s a paritás elve, melynek érvényesítésére minden egyes kérdésben törekednie kell, már tetteleg életbeléptetve, s legtöbb nehézség az utból elláritva lesz.

A többi szervezési munkálatokra nézve is a kormány fog, alkotmányos tisztéhez képest, kész törvényjavaslatokkal föllépni, s ezek megvitatása s keresztülvitele az idő és költségek roppant megkimélésével fog járni.

Ezek nyomán az „Inaugurale diploma“ elkészítésének nehézségei is majdnem elenyésznek.

6-or. A kormány elkészítheti s a ház asztalára leteheti a budgetet. Az ország képviselői egyik legfontosabb kötelességökben, mely a számadások megvizsgálásában s a jövő évi költségvetésnek szigoru megbi-rálás utáni megszavazásában áll, azonnal eljárhatnak. Feladatunk e része az, a mit legutolsó választónk is leginkább megért, megvár tőlünk.

7-er. Nem hallgathatom el: az interpellatio jogát. Bármily általánosságban mozogjon is ez néha, s bármily „Ibis-redibis“-féle feleletek viszhangozzanak gyakran felénk a miniszteri padokról; maga ama jog:

a) a kormány felelősségének az országgyűlés előtt,
b) a képviselő felelősségének választói irányában, s végre

c) a nyilvánosságnak, mely a valódi alkotmányosság éltető levegője, — tehát három fontos elvnek tetleges érvényesítését és folytonos gyakorlatát zárja magában.

Minő nagy különbség, ha a helyett, hogy Bartal képviselőtársunk, kit sokban oly szívesen szeretnénk szavánál fogni, kénytelen azon föltevés ellen tiltakozni, hogy ő a kormány nevében vagy megbízásából beszélt; majd a felelős kormány szószóllói ülnek előttünk s nyujtanak mindenre a mi kívántatik, kellő és rögtöni felvilágosítást!

Higyjük, hogy az új képviselőházban, melybe ma-holnap beköltözendünk, nem ok nélkül készült az a négyszögű asztal s azok a karszékek...!

* * *

De hát minők volnának e helyzet hátrányai?

Aligha olyanok, melyekre az elősorolt előnyök által már előre megfelelve nem volna.

1-ör. Félrendsza b á l y? —

Lehet; de nem inkább félrendsza b á l y az elvben elismerés, és gyakorlatban megtagadás?

A félség ott a helyzet kényszerűségében fekszik; nem az akaratban. Sőt mindenki be fogja látni, hogy nem elvi következetlenséggel, hanem a kivitel nehézségeivel állunk szemben.

2-ör. Nem lesz ember, a ki az adott föltételek alatt a miniszterséget elvállalja?

Ez oly akadály, a melynek elhárítása csak az illetőktől függ.

3-ör. Anticipálja az alkudozások díját; mert hiszen a 48-diki törvények felett vesztünk össze?

Tagadom! Csak a pénz- és hadügy kérdései, vagyis a „közös ügyek“ felett nem tudtunk annak idején tisztába jönni.

4-cr. Lehetlenné teszi — a visszalépést?

Kérem, ugyan kié az erő és a hatalom? — A miénk nem!

Ha a legőszintébb kibékülési szándék is hajótörést szenvedne, s egy új provisorium szüksége állana elő, ez esetben nem minket illet ugyan a kormánynak tanácsot adni, de annyit kénytelenek vagyunk megengedni, hogy szándéklott erélyes rendszabályainak a miniszteri kormányforma inkább eszközül semmint gátul fogna szolgálni.

5-ör. Jogfeladást foglal magában?

Épen nem; mert birtokon kívül lenni még nem annyi, mint valamely jogról lemondani.

VII. Zárszó.

Nagy csalódás volna azt hinni, hogy bármely törvény vagy társadalmi szervezés, — nem értem az erkölcsi rend örök tételeit. — örök időkre szól, és oly befejezett valami, a melyhez hozzátenni vagy belőle elvenni valamit semmi áron sem szabad.

Ugyanoly csalódás volna, a politikai napi kérdések megoldásait oly tökéleteseknek és kimerítőeknek ohajtani, hogy semmi kívánni való ne maradjon hátra.

Az emberi tökéletesedés elmélete, melyhez minden nemesebb kebelnek ragaszkodni kell — a fokunkinti és soha meg nem szűnő haladás és fejlődés eszméit is magába zárja.

Én egy nemzedék feladatául sem ismerem el azt, hogy a jövő nemzedékek számára hozzon törvényeket, s viszont a jogfolytonossági elmélet azon részét nem valamagaménak, mely szerint egy nemzet örök és elé-

vülhetetlen jogairól p. o. egy törvényhozás, jogérvényesen lemondhasson.

A közjog e tekintetben, felfogásom szerint, egészen más szempont alá esik, min a magánjog. A magánjogban van helye a jogvesztés, az elévülés, a hallgatag vagy világos lemondás, a rossz védelem a makaességből elmarasztalás stb. ef. sokszor nagyon casuisticus elméleteinek, s következményeinek, valamint azon szeretetlen elvnek is, hogy: summum jus summa injuria. A közjogban a régi jogok nem azért mert régiek, hanem azért és csak annyiban tarthatók és tartandók fenn, mert és a mennyiben igazságosak is, és a kor igényeinek megfelelők.

En tehát örömmel kaparok ki minden oly régi articulumt a mi tisztos Corpus Jurisunkból, mely az emberi méltóság és nemzeti jogok mellett felidézhető; de szívesen nézném elavultaknak az oly határozmányokat, melyek netalán ama nagy érdekek ellen szólnának.

Nem szeretnék félreértetni.

Közjogunknak egy része — szerződés.

A szerződések kétoldaluak s mind a két felet s illető utódaikat egyaránt kötelezik. Ilyenek az alapfeltételek, melyek alatt, a mohácsi catastropha után országunk az osztrák ház uralma alá került, s melyek által az örökösödés rendje I. Leopold alatt, és végre a pragmatica sanctio által III. Károly alatt, véglegesen meghatározottat.

Ezek nem közjogi tételek, hanem szerződések.

Ellenben 1791-diki és 1848-diki szervező törvényeink tisztán közjogi természetűek, s hozzájuk azért ragaszkodunk, mert bennök alkotmányos szabadságunk s nemzeti önállásunk hatalmas biztosítékait látjuk.

A törvény maga nem cél; csak eszköz.

A czélt az eszköznek soha se, de az eszközt a czélnak igenis alárendelni kell.

Az elvet feláldoznunk nem szabad; de a kivétel módozatai között válogathatunk. Ezek felett alkudozhatunk.

Még pedig, ha sorozatba kell szedni kívánatainkat, senki sem tagadhatja, hogy első: nemzeti önállásunk; s csak azután következik az alkotmányos szabadság nagyobb vagy kisebb mértéke.

Igenis, első a magam Én-je, előbb kell létezniem; azután beszélhetek csak arról, hogy minő körülmények között akarok létezni, s miképen ohajtom egyéniségemet kifejteni, érvényesíteni.

Ha tehát nekünk, a jelen válság embereinek, sikerült magát a lételt, a nemzeti önállóságot megmenteni; ellenben a szabadságnak s alkotmányos jogoknak azon teljes mérvét, melyet méltán ohajtunk, még most ki nem vivhatjuk; ha mi semmi lényeges jogról le nem mondunk, habár azt tetteleg nem érvényesíthettük is; ha mi a jövőnek utját be nem vágva, a körülményekkel ugy alkuszunk meg, hogy utódaink a mi nyomdokainkon haladva, a tökéletesedés nemes munkáját tovább folytathassák: mi kötelességtünknek a jelen pillanatban eleget tettünk; minket szemrehányás a jövő percz embereitől nem illehet.

A posítiók ez esetben így állanak:

1-ször. Van egy nemzeti kormány, vagyis a 48-ki III-dik t. cz. szellemében összeállított magyar miniszterium, mely kifelé az ország önállóságát, befelé a kormányfelelősség elvét képviseli s érvényesíti.

Fölteszem, hogy e kormány körül, fentartva a fentartandókat, mind az országgyűlésen, mind az általa

visszaállított megyékben egy tekintélyes, mérsékelt-szabadelvű párt csoportosul.

2-or. Van ennek ellenében egy nemzeti ellenzék, mely a 48-diki törvények szellemét másképp magyarázza s a jogi, és logikai következtetések terére állva formulázza az ország sérelmeit és ohajtásait.

Fölteszem, hogy Ő Felsége ezen leghivebb ellenzéke megtanult már úgy opponálni, hogy loyaltása minden kétségen felül álljon, s hogy ha a sor reá kerül, minden zavar és elvi következtelenség nélkül vehesse át s tudja kezelni a kormány gyepelőjét.

Nem akarnám magamat s a velem netalán hasonló gondolkozású független hazafiakat mintegy előre megkötni, hogy ez esetben melyik fél zászlója alatt fognánk sorakozni; de bátran kérdek mindenkit, a ki a dolgok bármily rendével vagy rendetlenségével úgy a mint van, nem szokott megbarátkozni, vajon mindazok után, a miket értünk, az általam imént föltett helyzet nem volna-e a legelfogadhatóbbak egyike?

Nem léphetek fel valamely formulázott javaslattal; az nem is feladata a napi- és röpirodalomnak. Elég, ha az eszmék tisztázásához valamicskével járulhattam volna.

Talán nem hallgatnak agyon; talán meghallgatnak az illetők.

DR BALLAGI GÉZA.

Pfeifer Ferdinánd kiadása.

A

GIRONDIÁK TÖRTÉNETE.

Irta

LAMARTINE ALPHONS

Fordította: **JÁNOSI FERENCZ.**

10 kötet, kis 8-rét, 130 iv. Ára 10 frt.

finom angol vászonba kötve 12 frt 50 kr. Ajándék kiadás aranyvágással 14 frt.

Egyébiránt kötetenként egy forintjával is megszerezhető.

ESZREVÉTELEK

TISZA KÁLMÁNNAK

„Parlamenti felelős kormány

és megyei rendszer“

czimú munkája felett.

Irta

Pfendeszak Károly

hites ügyvéd.

Nagy 8-rét Ára 50 kr.

PFEIFER FERDINÁND

nemzeti könyvkereskedésében Pesten,

(Szervitatór sarkán a „fehér hajó”-val szemben) kapható:

Szalay László. Magyarország története I—V. kötet. Ára füzve 18 frt 92 kr. Finom bőrbe kötve 22 frt 92 kr.

Horváth Mihály. Magyarország történelme. Ára a 6 kötetnek füzve 15 frt. Finom bőrbe kötve 20 frt.

Grey Earl. Die Parlamentarische Regierungsform im Hinblicke auf eine Reform des Parlamentes. Aus d. Engl. übersetzt und mit einem Anhang über die Aussichten der parlament. Regierungsform in Oesterreich versehen von Graf Leo Thun. 1863. Ára 2 frt.

Fischel, Dr. Eduard. Die Verfassung Englands. 2-te verbesserte Auflage. Ára 3 frt 97 kr.

Gneist Dr. R. Geschichte und heutige Gestaltung der englischen Communal-Verfassung, Zweite Auflage. 2 Bde. Ára 10 frt 20 kr.

Buckle. History of Civilization in England 5 vols. Lipesei kiadás ára 8 frt 50 kr. Ugyanaz német fordításban Arnold Ruge által. 2. kiadás ára 13 frt 60 kr.

Flegler Ur. A. (professor) Erinnerungen an Ladislaus v. Szalay u. seine Geschichte des ungarischen Reiches. 1866. Ára 1 frt 70 kr.

Dr. Schwarcz Gyula

ket röpirat

a

KÖZOKTATÁS KÖRÜL.

I. Néhány előleges pont a hazai közoktatásügy legégetőbb szükségleteiről. II. Alkotmányosság és közoktatás ügy.

Ára 80 kr.